

အာရှ၏ အမျိုးသားလွတ်လပ်ရေး ခေါင်းဆောင်ကြီးများ

သန်းစိုးနိုင်

National Independence Leaders
of ASIA

သွေးနှင့်ချွေးနှင့် ရင်းခဲရသည့် အာရှ၏ လွတ်လပ်ရေးတိုက်ပွဲသမိုင်းသင်ခန်းစာ

၂၀ ရာစုကို အာရှတိုက်အနေနှင့် အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုရမည်ဆိုလျှင် နယ်
ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေး၊ အမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေး လှုပ်ရှားမှုများ ၏ ရာစုနှစ်
ဟူ၍ သာ ဆိုထိုက်ပါသည်။ ။ စင်စစ်အားဖြင့် ရာစုနှစ်အချို့ကြာမြင့်ခဲ့သ
ည်။ ။ အာရှနိုင်ငံအသီးသီး ပြည်သူများ ၏ နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေးလှုပ်ရှားမှု
များကြောင့် ပထမဆုံးသော လွတ်မြောက်ရေးအသီးအပွင့်ကို
တွေ့မြင်ခဲ့ကြရသည် မှာ နှစ်ပေါင်း ၁၁၀ တိုင် ကြာညောင်းခဲ့ပြီ ဖြစ်၏။
အတိအကျအားဖြင့် ၁၈၉၀ ခုနှစ်၊ ဇွန်လ ၁၂ ရက်နေ့၊ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၊ မ
နီလာမြို့၏ တောင်ဘက်ရှိ ကဝစ်ဒေသ KAWIT (ယခင် Cavite AL Viejo)
တွင် ဖိလစ်ပိုင်လူမျိုး ဗိုလ်ချုပ်ကြီး အီမီလီယိုအဂ္ဂီနယ်လ်ဒို (Emilio Agui
naldo) က နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေး ပြည်သူ့လွတ်မြောက်ရေးလှုပ်ရှားမှု၏ ပ
ထမဆုံးအချက်ပေးသေနတ်သံကို ပစ်ဖောက်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ။ အဆိုပါ
နေ့တွင် ဖိလစ်ပိုင်အမျိုးသားတစ်ရပ်လုံးတို့ သည် စပိန်ကိုလိုနီတို့ ၏ နှ
စ်ပေါင်း ၃၃၃ နှစ်တိုင် ဖိနှိပ်သွေးစုပ် အုပ်ချုပ်မှုအောက်မှ ပထမဆုံး
ရုန်းထအုံကြွ တော်လှန်လိုက်ကြပြီဖြစ်ကြောင်းကို အဂ္ဂီနယ်လ်ဒိုက အ
တိအလင်း သဘောထားထုတ်ပြန်ကြေညာလိုက်သည်။ ။ အနောက်တိုင်း
ကိုလိုနီအုပ်စိုးမှုတို့ အား နှစ်ဝက်ကျော်ကြာ တုံ့ပြန်တိုက်ခိုက်ပြီးနောက်
၁၈၉၉ ခု ဇန်နဝါရီလတွင် ပထမဆုံး ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ လွတ်လပ်ရေးကို

ကြေညာပေးနိုင်ခဲ့သည်။ ။ ထို့ပြင် အာရှတိုက် အမျိုးသားပြည်သူများ ထဲမှ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံက ပထမဆုံးလွတ်လပ်ရေး၏ အရသာကို မြည်းစမ်းခွင့်ရခဲ့သည် မှာ ၂၀၀၉ ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလဆိုလျှင် နှစ်ပေါင်း ၁၁၀ တိတိတိုင်ခဲ့ပြီဖြစ်ပါသည်။ ။

သို့သော် ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ ပထမဆုံး အချုပ်အခြာအာဏာပိုင်ခွင့်ရှိသော လွတ်လပ်ရေးသက်တမ်းမှာ ၂ နှစ်ခန့်သာ ကြာညောင်းခဲ့သည်။ ။ နောက်ပိုင်းတွင် ကိုလိုနီအရှင်သခင်ဟောင်း စပိန်တို့ ၏ အရိုက်အရာကို လက်သစ်ကိုလိုနီ အမေရိကန်တို့ က လွှဲပြောင်းဆက်ခံခဲ့ပြန်သည်။ ။ သို့ဖြင့် ဖိလစ်ပိုင်ပြည်သူများ အနေနှင့် ၁၉၄၆ ခုနှစ်တိုင် ရာစုနှစ်တစ်ဝက်ကျော်မျှ နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေးတိုက်ပွဲကို ဆင်နွှဲပြီး၊ အချုပ်အခြာအာဏာပိုင်နိုင်ငံအဖြစ် ထူထောင်နိုင်ရန် လုံးပန်းတိုက်ခိုက်ခဲ့ကြရသည်။ ။ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံက စတင်ပစ်ဖောက် အချက်ပေးလိုက်သော လွတ်လပ်ရေးတိုက်ပွဲ မီးကျည်၏ ထိန်းညှိတောက်ပစွာ လမ်းပြခဲ့သော အလင်းရောင်အောက်တွင် အခြားသော အာရှညီအစ်ကိုများကလည်း ဆက်လက်လိုက်ပါလျှောက်လှမ်းခဲ့ကြသည်။ ။ သို့ဖြင့် ဒုတိယကမ္ဘာစစ်၏ နှောင်းပိုင်းအချိန်မှ စပြီး အာရှနိုင်ငံအများစုသည် အချုပ်အခြာအာဏာပိုင်နိုင်ငံအဖြစ် လွတ်လပ်ရေးရလာခဲ့ကြသည်။ ။

၁၉၂၄ ခုနှစ်တွင် မွန်ဂိုလီးယားပြည်သူ့သမ္မတနိုင်ငံကို တရားဝင်ထူထောင်နိုင်ခဲ့သည်။ ။

၁၉၄၅ ခုနှစ်တွင် ကိုရီးယား၊ ဗီယက်နမ်၊ အင်ဒိုနီးရှားတို့ လွတ်လပ်ရေးရခဲ့ကြသည်။ ။

၁၉၄၆ ခုနှစ်တွင် ဖိလစ်ပိုင်တို့ လွတ်လပ်သော အချုပ်အခြာအာဏာပိုင်နိုင်ငံ ဖြစ်လာခဲ့သည်။ ။

၁၉၄၇ ခုနှစ်တွင် အိန္ဒိယနှင့် ပါကစ္စတန်တို့ လွတ်လပ်ရေးကြေညာနိုင်ခဲ့သည်။ ။

၁၉၄၈ ခုနှစ်တွင် မြန်မာ၊ သီရိလင်္ကာနှင့် မလေးရှားတို့ အချုပ်အခြာအာဏာပိုင် လွတ်လပ်သောနိုင်ငံများ ဖြစ်လာခဲ့သည်။ ။

၁၉၄၉ ခုနှစ်တွင် တရုတ်ပြည်သူ့သမ္မတနိုင်ငံကို ထူထောင်နိုင်ခဲ့ကြသည်။ ။

ထို့နောက် ၁၉၉၇ ခုမှာ ဟောင်ကောင်ကျွန်း၊ ၁၉၉၉ ခုတွင် မကာအို နယ်မြေတို့ ကို ပြန်လည်လွှဲပြောင်း ရယူနိုင်ခဲ့သည်။ ။ ထို့ကြောင့် လွတ်လပ်သော အာရှကုန်းမြေကြီး ထူထောင်နိုင်ရေးအတွက် နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေး၊ အမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေးလှုပ်ရှားမှုများကို နှစ်ပေါင်း ၁၀၀ တိုင် လုံပန်းတိုက်ခိုက်ခဲ့ကြရသည်။ ။ အာရှနိုင်ငံများ စွာတို့ လွတ်လပ်ရေးရခဲ့ကြသည် မှ ရာစုနှစ်ဝက်ခန့် ကြာညောင်းခဲ့ပြီဖြစ်သော်လည်း အာရှတိုက်တစ်တိုက်လုံး ကိုလိုနီထမ်းပိုးအောက်မှ လွတ်လွတ်ကျွတ်ကွတ် ရုန်းထွက်နိုင်ခဲ့ကြသည် မှာ ဆယ်စုနှစ်တစ်ခုမျှသာ ရှိပါသေးသည်။ ။ အာရှနိုင်ငံများ အနေဖြင့် ထိုသို့ အမျိုးသားလွတ်လပ်ရေးနှင့် အချုပ်အခြာအာဏာပိုင်မှုကို ပြန်လည်ရယူနိုင်ခဲ့သည့်တိုင် အနောက်တိုင်း၏ အတွေးအခေါ်၊ နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေးနှင့်ယဉ်ကျေးမှုအရ လွှမ်းမိုးကြီးစိုးထားမှု အသွင်သဏ္ဌာန်အမျိုးမျိုးတို့ အောက်မှ ရုန်းထွက်နိုင်ရန် ဆက်လက်ကြိုးပမ်း အားထုတ်နေရဆဲပင်ဖြစ်သည်။ ။ တစ်ချိန်တည်းမှာ ပင် ဂလိုဘယ်လိုက်ဇေးရှင်းဖြစ်စဉ်တွင် အမျိုးသားအကျိုးစီးပွားထိန်းသိမ်းကာကွယ်ရင်း ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်အောင်မြင်ရေးအတွက်လည်း လုံးပန်းတိုက်ခိုက်နေရသည်။ ။

ပြီးခဲ့သည့် အာရှစီးပွားရေးအကျပ်အတည်းကာလ ၁၉၉၈ အတွင်း

အာရှနိုင်ငံများ ရင်ဆိုင်ကြုံတွေ့ခဲ့ရသောအခြေအနေက အနောက်ဥရောပနှင့် အမေရိကန်နိုင်ငံတို့ ၏ နိုင်ငံတကာဘဏ္ဍာရေးနှင့် စီးပွားရေးအပေါ် မည်မျှကြီးစိုးလွှမ်းမိုးနိုင်စွမ်းရှိသည် ကို ရောင်ပြန်ဟပ်ပြလျက်ရှိသည်။ ။ ထိုစဉ်က အမေရိကန်နိုင်ငံ၊ ဘရက်တန်ဝုဒ်အစည်းအဝေးမှ မွေးထုတ်ခဲ့သော ကမ္ဘာ့ဘဏ်နှင့် ငွေကြေးရန်ပုံငွေအဖွဲ့ (IMF) ကြီးတို့ ၏ ခြယ်လှယ်မှုအောက်တွင် အင်ဒိုနီးရှား၊ ထိုင်းနှင့် ကိုရီးယားနိုင်ငံတို့ ၏ ဘဏ္ဍာရေးစနစ်များ ပြုလဲသွားခဲ့ရပြီး စီးပွားရေးဖရိုဖရဲဖြစ်ကာ နိုင်ငံရေးမတည်ငြိမ်မှုများ ဖြစ်ပွားပေါ်ပေါက်ခဲ့ရသည်။ ။

ဂလိုဘယ်လိုက်ဇေးရှင်းခေတ်တွင် အမေရိကန်စီးပွားရေး နှာစေးချောင်းဆိုးဖြစ်လျှင် အာရှစီးပွားရေးမှာ အဆုတ်အအေးမိကာ ရင်ကြပ်ပန်းနာရောဂါအဖြစ်သို့ ကူးပြောင်းသွားတော့သည်။ ။ ယခု ၂၀၀၈ ခုနှစ်တွင် အမေရိကန် ဘဏ္ဍာရေးနှင့် စီးပွားရေးပျက်ကပ် ဆိုက်တော့မည့်အနေအထားသို့ ရောက်လာသည် နှင့် ၎င်း၏ ဒဏ်ရာဒဏ်ချက်များကို အာရှ၊ အာဖရိက၊ လက်တင်အမေရိကနိုင်ငံများက မလွဲမရှောင်သာစွာ ခါးစည်းပြီးခံကြရတော့မည်။ ဤသည် မှာ ကမ္ဘာ့ဘဏ္ဍာရေးနှင့် စီးပွားရေး အဆောက်အဦများကို အမေရိကန်-ဥရောပ အကျိုးစီးပွားကာကွယ်ထိန်းသိမ်းရေးအတွက် ပုံစံချတည်ဆောက်ထားခဲ့ကြ၍ ပင် ဖြစ်သည်။ ။ ယင်းသို့ ဘက်လိုက်မှုရှိစွာ မမျှမတ အထက်စီးရယူထားသော နိုင်ငံတကာ ဘဏ္ဍာရေးနှင့် စီးပွားရေးအဆောက်အဦများ ၏ ဖွဲ့စည်းပုံများ ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးအတွက် အာရှ၊ အာဖရိက၊ လက်တင်အမေရိကနိုင်ငံများ အနေနှင့် စည်းလုံးညီညွတ်စွာ တိုက်ပွဲဝင်ရမည့် ခေတ်ကာလသို့ ရောက်ရှိနေပြီ ဖြစ်သည်။ ။ အမျိုးသားစီးပွားရေး လွတ်လပ်စွာ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးအတွက် နိုင်ငံတကာအဖွဲ့အစည်းပုံစံများ နှင့် ဂလိုဘယ်အရင်းအနှီးများ ၏ ခြယ်လှယ်လွှမ်းမိုးမှုအောက်မှ လွတ်မြောက်ရေးမှာ ယနေ့

အရေးတကြီးဖြေရှင်းရမည့် ပြဿနာများ အနေအထားသို့ ရောက်ရှိလာပြီ ဖြစ်သည်။ ။ ထိုသို့ ဘဏ္ဍာရေးနှင့်စီးပွားရေးအရ လွတ်မြောက်ရေးအတွက် တိုက်ပွဲဝင်ကြရာတွင် အမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေးတိုက်ပွဲအတွေ့အကြုံများမှ သွေး၊ ချွေး၊ အရင်းအနှီးပေးခဲ့ရသော သင်ခန်းစာများကိုလည်း လေ့လာပေါင်းချုပ် သင်ခန်းစာထုတ်ကြရန် လိုအပ်ပါလိမ့်မည်။

အမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေးတိုက်ပွဲ၏ သင်ခန်းစာများမှာ မည်သို့နည်း

(၁) ပညာတတ်များ မွေးထုတ်ရေး

အာရှတိုက်မှ နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေး အမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေးလှုပ်ရှားမှုများကို ခေါင်းဆောင်သူ အားလုံးနီးပါးမျှသည် ပညာတတ်များ ဖြစ်ကြသည်။ ။ အိန္ဒိယမှ ဂန္ဒီ (Gandhi)၊ ပါကစ္စတန်မှ မိုဟာမက်အလီဂျင်းနား (Mohammad Ali Jinnah) နှင့် စင်ကာပူနိုင်ငံမှ လီကွမ်ယူး (Lee Kuan Yew) တို့ သည် ဗြိတိသျှပညာရေးစနစ်က မွေးထုတ်ပေးလိုက်သော ရှေ့နေကြီးများ ဖြစ်ကြသည်။ ။ ဖိလစ်ပိုင်မျိုးချစ်သူရဲကောင်း ဂျိုဆေရီဇော်မှာ ဆရာဝန်ကြီးတစ်ဦးဖြစ်ပြီး သူ၏ ဆေးခန်းကို မနီလာမြို့တော်တွင် ဖွင့်လှစ်ထားသည်။ ။ တရုတ်အမျိုးသားလှုပ်ရှားမှုခေါင်းဆောင် ဒေါက်တာဆွန်ယက်ဆင် (Dr. Sun Yat Sen) မှာ ဗြိတိသျှတို့ ၏ ဟောင်ကောင်ဆေးတက္ကသိုလ်မှ ဘွဲ့ရလာခဲ့သူတစ်ဦး ဖြစ်သည်။ ။ ဥက္ကဋ္ဌကြီးမော်သည် ပင်လျှင် အထက်တန်းပညာများ ပြီးဆုံးအောင် မသင်ကြားခဲ့ရသည့်တိုင် စာရေးစာဖတ်အလုပ်ကို ရာသက်ပန်စွဲမြဲစွာ လေ့လာအားထုတ်ခဲ့သူတစ်ဦးဖြစ်သည်။ ။

မြန်မာပြည်၏ နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေး၊ အမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေးတိုက်ပွဲခေါင်းဆောင် ဗိုလ်ချုပ်အောင်ဆန်းသည် တက္ကသိုလ်ဘွဲ့ရပညာတတ်ဖြစ်ခဲ့ရုံမျှမက၊ (တကသ) ဥက္ကဋ္ဌတစ်ဦးလည်း ဖြစ်သည် ။ ကျောင်းသားခေါင်းဆောင်ဘဝမှ မျိုးချစ်လူငယ်များ ၏ ‘ဒို့ဗမာအစည်းအရုံး’ သို့ ကူးပြောင်းကာ နိုင်ငံရေးခေါင်းဆောင်တစ်ဦး ဖြစ်လာခဲ့ခြင်းဖြစ်သည် ။ အာရှ၏ နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေး အမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေးလှုပ်ရှားမှုခေါင်းဆောင်အများစုမှာ ကျောင်းသားလှုပ်ရှားမှုမှ အမျိုးသားနိုင်ငံရေးဘဝအတွင်းသို့ဝင်ရောက်ခဲ့သူများ သာ ဖြစ်ကြသည် ။ တရုတ်ပြည်၏ နိုင်ငံရေးခေါင်းဆောင်အများစုမှာ ၁၉၁၉ ခုနှစ်၊ မေလ ၄ ရက်နေ့ ကျောင်းသားလှုပ်ရှားမှုအတွင်းမှ ပေါက်ဖွားလာခဲ့ကြသူများ ဖြစ်ကြသည် ။ အင်ဒိုနီးရှားနိုင်ငံ၏ အမျိုးသားရေးလှုပ်ရှားမှုမှာ လည်း ၁၉၀၉ ခုနှစ် နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေး ကျောင်းသားလှုပ်ရှားမှုအတွင်းမှ ပေါ်ပေါက်လာခဲ့ခြင်းပင်ဖြစ်သည် ။

ချုပ်ကြည့်လျှင် ပညာရေးသည် ပြုပြင်ပြောင်းလဲရေးဆိုင်ရာ ဆေးဝါး၊ ယာဉ်ရထားတစ်စီးသာလျှင် ဖြစ်သည် ။ ပညာရေးက လူတို့၏ အသိအမြင်မိုးကုပ်စက်ဝိုင်းကို ချဲ့ထွင်ပေးနိုင်မည်။ ပညာရေးက ခေါင်းဆောင်မှုအနုပညာမှ တိုက်ပွဲနည်းနာများ အထိ ညွှန်ပြပေးနိုင်စွမ်းရှိသည် ။ ပညာကတရားမှုနှင့် မတရားမှု၊ အမှားနှင့်အမှန်တို့ ကို ဝေဖန်ပိုင်းခြားနိုင်စွမ်းရှိစေသည် ။ ပညာတတ်မြောက်မှုကြောင့်ပင် ကျွန်ုပ် သခင်ဘဝ၊ ကိုလိုနီအဖြစ်မှ လွတ်မြောက်မှု ရလာခဲ့ကြခြင်းဖြစ်သည် ။ ယနေ့ကဲ့သို့ အသိပညာများ အလင်းအလျင်နှုန်းဖြင့် ကမ္ဘာကြီးကို လှည့်ပတ်နေသော ပညာဓေတိသမယမျိုးတွင် အရာရာမှာ ပညာသာလျှင်အခရာ ဖြစ်ပါလိမ့်မည်။

(၂) လူထုအမြင်

အမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေးတိုက်ပွဲ အောင်ပွဲခံနိုင်ရေးအတွက် ‘ပညာ’ နှင့်အတူ ပူးတွဲလိုက်ပါလာကြရမည်ဟု ‘လူထုအမြင်’ သာဖြစ်သည်။ ။ လူထုအမြင်ဆိုသည် မှာ ပြည်သူလူထု၏ ခံစားချက်၊ စဉ်းစားမှု၊ အမြင်သဘောထားများကို မလွဲမသွေ ရယူရေးပင်ဖြစ်သည်။ ။ ပညာတတ်များ သည် စာအုပ်စာပေကိုသာ အလေးထားတတ်ကြပြီး လူထုအမြင်ကို အလေးမထားတတ်ကြပေ။ သာမန်ပြည်သူလူထုအနေနှင့်လည်း ပညာတတ်များ အသည်းအသန် ဆွေးနွေးငြင်းခုံကြလေ့ရှိသော သီဝရီ၊ သဘောတရား၊ အယူအဆများ အပေါ် စိတ်ဝင်စားမှု နည်းပါးလှသည်။ ။ ဤ ‘ပညာ’ နှင့် ‘ပြည်သူ’ ပြဿနာကို မှန်ကန်စွာ မပေါင်းစပ်နိုင်ပါက တော်လှန်ရေးကို အောင်ပွဲဆီသို့ ပို့ဆောင်ပေးနိုင်စရာ အကြောင်းအချက် မပြည့်စုံနိုင်တော့ပေ။

တရုတ်ပြည်တော်လှန်ရေးကာလ ၁၉၂၁ ခုနှစ်က မော်စီတုံးသည် တရုတ်ပြည်ကွန်မြူနစ်ပါတီထဲသို့ ဝင်ရောက်ခဲ့သည်။ ။ ထိုစဉ်က ဟူနန်လယ်သမားသူပုန်ပေါက်စကို ပညာတတ်ဗဟိုကော်မတီအများစုက သဘောမကျကြပေ။ မော်စီတုံးကလည်း နိုင်ငံခြားပြန် ပညာတတ်များ၏ သဘောတရားအယူအဆများကို လက်မခံနိုင်ပေ။ ဆိုဗီယက်ပြန် ပညာတတ်သဘောတရားဆရာများ၏ ပြည်ပမှ တင်သွင်းသော လမ်းစဉ်၊ လုပ်ငန်းစဉ်များ၏ မှားယွင်းမှုကြောင့် မော်စီတုံး၏ ကျင်ကန်းစန်း လယ်သမားအခြေခံ တော်လှန်ရေးဒေသများ ဆုံးရှုံးပျက်စီးပြီး ကမ္ဘာကျော်ခရီးရှည်ချီတက်ပွဲ (ဆုတ်ခွာမှု) ကြီးကို ဆင်နွှဲခဲ့ရသည်။ ။ ထိုစဉ်က အောင်ပွဲခံခဲ့သော မော်စီတုံးလမ်းစဉ် မော်ဝါဒဆိုသည် မှာ အများပြည်သူလူထုဖြစ်သော လယ်သမားတို့၏ ဘဝပြဿနာ၊ ခံစားမှုလိုလားချက်များကို သဘောတရားဖြင့် ပေါင်းစပ်ပုံဖော်ထားခြင်းဖြစ်သည်။ ။ ထို

သို့ ပညာနှင့် ပြည်သူကို အနုပညာမြှောက်စွာ ပေါင်းစပ်ပေးနိုင်သဖြင့်
မော်စီတုံးအတွေးအခေါ်ဟူ၍ ဖြစ် လာပြီး၊ တရုတ်ပြည်တော်လှန်ရေး
အောင်ပွဲခံနိုင်ခြင်းဖြစ်သည်။ ။ အာရှတိုက်၏ အတွေ့အကြုံအရ ပညာနှင့်
ပြည်သူပြဿနာကို မှန်ကန်စွာ မဖြေရှင်းနိုင်ခဲ့သဖြင့် ကမ္ဘောဒီးယား
တော်လှန်ရေး ရှုံးနိမ့်ပြိုကွဲခဲ့ရခြင်းဖြစ်သည်။ ။ အာရှတိုက်၏
အတွေ့အကြုံအရ ပညာနှင့်ပြည်သူပြဿနာကို မှန်ကန်စွာ မဖြေရှင်းနိုင်
ခဲ့သဖြင့် ကမ္ဘောဒီးယားတော်လှန်ရေး ရှုံးနိမ့်ပြိုကွဲခဲ့ရခြင်းဖြစ်သည်။ ။
လယ်သမားသူပုန်ခေါင်းဆောင် ခမာနီများ အာဏာရလာချိန်မှာ ပညာ
တတ်များ အပေါ် အမြင်သဘောထား လွဲမှားကာ
နှိပ်ကွပ်သတ်ဖြတ်ခဲ့ကြသဖြင့် သန်းနှင့်ချီ၍ သေခဲ့ကြရသည်။ ။ ခမာနီ
တော်လှန်ရေးလည်း ပြိုကွဲခဲ့ရသည်။ ။ ထိုသည် မှာ အာရှ၏ သွေးနှင့်
ရင်းနှီးရယူခဲ့ရသော သင်ခန်းစာကြီး ဖြစ်ပေသည်။ ။

(၃) ခေါင်းဆောင်မှုပြဿနာ

အာရှ၏ နယ်ချဲ့ဆန်ကျင့်ရေး အမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေး လှုပ်ရှား
မှုအဆင့် အသီးသီးတွင် ကြီးကျယ်ထင်ရှားသော အမျိုးသားခေါင်းဆောင်
ကြီးများ နိုင်ငံအသီးသီးတွင် ပေါ်ထွန်းခဲ့ကြသည်။ ။ အိန္ဒိယတွင် ဂန္ဒီ၊ ပါ
ကစ္စတန်မှ ဂျင်းနား၊ တရုတ်ပြည်မှ မော်စီတုံး၊ အင်ဒိုနီးရှားမှ ဆူကာနို၊
ဗီယက်နမ်မှ ဟိုချီမင်း၊ ဖိလစ်ပိုင်မှ ဂျိုဆေရီဇော်၊ မြန်မာပြည်မှ ဗိုလ်ချုပ်
အောင်ဆန်းစသည့် ခေါင်းဆောင်ကြီးများ အမျိုးသားခေါင်းဆောင် ဖြစ်
လာရသည့် အဓိကအကြောင်းရင်းမှာ မျိုးချစ်စိတ်ဓာတ်အခြေခံပေါ်တွင်
'ပညာ' နှင့် 'ပြည်သူ' ကို အနုပညာမြှောက်စွာ
ပေါင်းစပ်ပေးနိုင်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ။

စင်ကာပူမှ အမျိုးသားခေါင်းဆောင်ကြီး လီကွမ်ယူးသည် ကိန်းဘရစ်တက္ကသိုလ်မှ ဘွဲ့နှစ်ခုကို ဂုဏ်ထူးဖြင့်ရယူအောင်မြင်ခဲ့သူ ဖြစ်၏။ ကိုရီးယားခေါင်းဆောင်ကြီး ဆစ်ဂမန်ရီး ‘Sygman Rhee’ သည် လည်း ပရင်စတန်တက္ကသိုလ်မှ ပါရဂူဘွဲ့ ရယူခဲ့သူတစ်ဦးပင် ဖြစ်သည် ။ သူတို့ သည် အဆင့်မြင့်ပညာရပ်များကို လမ်းပေါ်မှ လူထုကြီး နားလည်အောင် ရှင်းလင်းလှုံ့ဆော်စည်းရုံးနိုင်ခဲ့ကြသူများ ဖြစ်ကြသည် ။ ထို့အတူ မော်စီတုံးကလည်း မာ့က်စ်ဝါဒကို တရုတ်လယ်သမားထု နားလည်အောင် ဘာသာပြန်ဆိုနိုင်စွမ်းရှိသူတစ်ဦး ဖြစ်ခဲ့သည် ။ အလားတူ ဗီယက်နမ်မှ ဟိုချီမင်း (Ho Chi Min) နှင့် အင်ဒိုနီးရှားမှ ဆူကာနိုတို့ က ကိုလိုနီနယ်ချဲ့သမားဆိုသော စကားလုံးကို ပြည်သူများ နားလည်အောင် စည်းရုံးလှုံ့ဆော်နိုင်စွမ်း ရှိခဲ့ကြသည် ။

အိန္ဒိယအမျိုးသားခေါင်းဆောင်ကြီး ဂန္တီ၏
အကြမ်းမဖက်လမ်းစဉ်ကြောင့် ပြည်သူလူထုအနေဖြင့် လတ်တလော အကျိုးရလဒ် မခံစားရသည့် အပြင် နယ်ချဲ့သမားတို့ ၏ ရိုက်နှက်၊ သတ်ဖြတ်၊ ထောင်ကျပ်ခံခဲ့ကြရသည် ။ သို့သော် ဂန္တီ၏ စိတ်ဓာတ်ရေးရာ ကြီးကျယ်မြင့်မြတ်မှုက ပြည်သူတစ်ရပ်လုံး၏ အသည်းနှလုံးကို သိမ်းကျုံးဆွဲဆောင် လွှမ်းမိုးနိုင်ခဲ့သည် ။ ထို့ကြောင့်လည်း ဂန္တီ၏ ‘ဆားတိုက်ပွဲ’ နောက်သို့ အိန္ဒိယပြည်သူ သန်း ၅၀၀ တို့ လိုက်ပါခဲ့ကြခြင်း ဖြစ်သည် ။ ခြံ၍ ပြောရလျှင် ‘ခေါင်းဆောင်မှုပြဿနာ’ ကို အာရှတိုက်က ‘ပညာ’ နှင့် ‘ပြည်သူ’ ပေါင်းစပ်ခြင်းဖြင့် ဖြေရှင်းခဲ့သည် ။

(၄) ထက်သန်မြင့်မားသော အမျိုးသားရေးစိတ်ဓာတ်

အာရှ၏ နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေး အမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေးတိုက်ပွဲသ

ည် ထက်သန်မြင့်မားသော အမျိုးသားရေးစိတ်ဓာတ်၏ တွန်းအားဖြင့် အောင်ပွဲဆီသို့ ရောက်ရှိခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ။ အိန္ဒိယမှ ဂန္ဒီ၊ ဖိလစ်ပိုင်မှ ဂျိုဆေရီဇော်၊ မြန်မာပြည်မှ ဗိုလ်ချုပ်အောင်ဆန်းတို့ က ထက်သန်မြင့်မားသော အမျိုးသားရေးစိတ်ဓာတ်ကို အသက်သွေး စတေးခံကာ စံပြုနမူနာအဖြစ် ပြသွားခဲ့ကြသည်။ ။ အင်္ဂလန်ပြန် ဂန္ဒီသည် ကိုလိုနီဘဝ ကျရောက်နေသော အိန္ဒိယမှ အဆင်းရဲဆုံး၊ အနိမ့်ကျဆုံး ပြည်သူများ ၏ ဘဝကို ဒိုတီတစ်ထည်၊ မြက်ဖျာတစ်ချပ်၊ ဗိုင်းငင်ကိရိယာတစ်ခုဖြင့် စံပြုသွားခဲ့သည်။ ။ အိန္ဒိယလွတ်လပ်ရေးအတွက် အင်္ဂလန်သို့ သွားရောက်ဆွေးနွေးရာတွင် အပိုပစ္စည်းဟူ၍ ဂန္ဒီအတွက် ဆိတ်တစ်ကောင်သာ ပါသွားခဲ့သည်။ ။ အလားတူ မြန်မာ့လွတ်လပ်ရေးအတွက် အင်္ဂလန်သို့သွားရာတွင် ဗိုလ်ချုပ်အောင်ဆန်းဝတ်ဆင်ထားသော ဂရိတ်ကုတ် (Geat Coat) ကြီးမှာ လည်း သူ၏ မြင်မကောင်းတော့သည့် ဖက်ဆစ်တော်လှန်ရေးကာလက စစ်ဝတ်စုံကြီးကို နယူးဒေလီလေဆိပ်တွင် နေရူးက အတင်းချွတ်ခိုင်းကာ ချက်ချင်းပင်ချုပ်ပေးလိုက်သည့် တစ်ခုတည်းသောဝတ်စုံသာ ဖြစ်သည်။ ။ စင်စစ်အားဖြင့် ထက်သန်မြင့်မားသော မျိုးချစ်စိတ်ဓာတ်ဆိုသည် ကို အာရှခေါင်းဆောင်များက အကြွင်းမဲ့ ကိုယ်ကျိုးစွန့်လွှတ်မှုစိတ်ဓာတ်ဖြင့် အသက်ပေးပြသွားခဲ့ခြင်းသာဖြစ်သည်။ ။ ထို့ကြောင့်လည်း ဂန္ဒီ၊ ဟိုချီမင်း၊ ဗိုလ်ချုပ်အောင်ဆန်းတို့လို ပုဂ္ဂိုလ်များကို ပြည်သူတွေက မမေ့၊ အာရှက မမေ့၊ ကမ္ဘာကလည်း မမေ့နိုင်ခဲ့ကြပေ။

မည်သို့ပင်ဖြစ်စေ ယနေ့ကဲ့သို့သော ဂလိုဘယ်လိုက်ဇေးရှင်းခေတ် သမယမျိုးတွင် အမျိုးသားရေးပြဿနာအပေါ် မှန်ကန်စွာ ကြည့်မြင်သဘောထားနိုင်ရေးမှာ ‘မီးကဲ့သို့ပင်၊ သုံးတတ်လျှင် အကျိုးရှိ၍ မသုံးတတ်လျှင် အန္တရာယ်အတိ ရှိတတ်ကြပါသည်။’ အထူးသဖြင့် အမျိုးသားရေး

ကို လူမျိုးရေး၊ ဘာသာရေးတို့ နှင့် ဒွေးရောယှက်တင် မပြုမိရန် ဆင်ခြင်သင့်ပါသည်။ ။ ဂန္ဓီကိုလုပ်ကြံသတ်ဖြတ်ခဲ့သူမှာ ကျဉ်းမြောင်းသော လူမျိုးရေးသမား၊ ဘာသာရေးအယူသီးသူတစ်ဦး ဖြစ်ပါသည်။ ။ ထို့ပြင် ၁၉၅၆ ခုတွင် သီရိလင်္ကာသမ္မတကြီး ကုမာရတွန်ဂါ (Kumara Tunga) ၏ ဖခင်ကွယ်လွန်သူ ဝန်ကြီးချုပ် ဆော်လမွန်ဘန္ဒရာနာကေး (S.Bandaranaike) က ဗုဒ္ဓဘာသာကို နိုင်ငံတော်ဘာသာ၊ ဆင်ဟားလိမ် (Sinhalese) ဘာသာစကားကို ရုံးသုံးဘာသာစကားအဖြစ် အသိအမှတ်ပြုရန် ဆုံးဖြတ်ခဲ့သည်။ ။ ယင်း၏ အကျိုးဆက်အဖြစ် ၁၀ စုနှစ်တစ်ခုအတွင်းမှာ ပင်တမီးလ်ကျား (Tamil Tiger) သူပုန်တို့ ၏ အမျိုးသားတော်လှန်ရေးတစ်ရပ် သီရိလင်္ကာနိုင်ငံတွင် ပေါက်ကွဲပေါ်ထွက်လာတော့သည်။ ။ အာရှတိုက်၏ အတွေ့အကြုံအရ အမျိုးသားရေးလှုပ်ရှားမှုကို ကျဉ်းမြောင်းသော မျိုးချစ်စိတ်၊ လူမျိုးရေးစိတ်၊ ဘာသာရေးယုံကြည်မှုတို့ နှင့် မရောထွေးဘဲ၊ သီးခြားစီ ခွဲကန့်ထားသင့်ပါသည်။ ။ တစ်ချိန်တည်းတွင် ဂလိုဘယ်လိုက်ဇေးရှင်းဖြစ်စဉ်၏ ဖြစ်ထွန်းတိုးတက်မှု ခရီးစဉ်တစ်လျှောက်တွင် အမျိုးသားရေးပြဿနာက အတားအဆီး အဟန့်အတားတစ်ရပ် မဖြစ်လာစေရန်သာမက ပေါင်းကူးတံတား ဖြစ်လာစေရန်အထိ အာရှက ဝိုင်းဝန်းကြိုးပမ်းကြရန်လိုအပ်ပါလိမ့်မည်။

နှစ်ပေါင်း ၁၁၀ တိုင်ခဲ့ပြီဖြစ်သော အာရှ၏ နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေးနှင့် အမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေးသမိုင်းစဉ်က အစဉ်တစိုက် အလေးအနက်ပြုကာ လေးစားလိုက်နာအပ်သော သင်ခန်းစာ ၄ ရပ်ကို ထိုသို့ ထုတ်နုတ်ပေါင်းချုပ်ပေးခဲ့ပြီဖြစ်ပါသည်။ ။ ဌင်းတို့ မှာ -

- (၁) ပညာတတ်များ မွေးထုတ်ပါ။
- (၂) လူထုအမြင် စိုက်ထူပါ။

(၃) ခေါင်းဆောင်မှုကို ထူထောင်ပါ။

(၄) အမျိုးသားရေးကို အလေးဂရုပြုပါ။

၂၁ ရာစုတွင် အာရှတိုက်အနေနှင့် အမျိုးသားရေးမှ သည် ဒီမိုကရေစီရေးနှင့် ဖွံ့ဖြိုးရေးလမ်းကြောင်းအတိုင်း ချီတက်လိုက်ပါကြရဦးမည် ဖြစ်ပါသည်။ ။ ဤခရီးစဉ်တွင် လည်း အမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေးတိုက်ပွဲက သွေး၊ ချွေး၊ အသက်များ စွာ စတေး၍ ရယူခဲ့ရသော သင်ခန်းစာများမှာ ဆက်လက် အသုံးဝင်ရှင်သန်နေဦးမည်သာ ဖြစ်ပါသည်။ ။ ယခုအခါ နယ်ချဲ့ကိုလိုနီတို့ ခေတ်ကုန်တိမ်ကောသွားသည့်တိုင် ဖွံ့ဖြိုးပြီးနှင့် ဖွံ့ဖြိုးဆဲတို့ အကြား ဈေးကွက်၊ အရင်းအနှီးနှင့် နည်းပညာကို အကြောင်းပြု၍ ဖြစ်ပေါ်လာသော အကျိုးစီးပွားခွဲဝေမှုဆိုင်ရာ တန်းတူရေးနှင့် တရားမျှတရေးတိုက်ပွဲက ဆက်လက်တည်ရှိနေဦးမည်သာ ဖြစ်သည်။ ။ အာရှတိုက်အနေနှင့် ဂလိုဘယ်လိုက်ဇေးရှင်းခေတ်သမယတွင် ပေါ်ပေါက်လာမည့် တိုက်ပွဲပုံစံသစ်များကို သမိုင်းက အမွေပေးခဲ့သည့် သင်ခန်းစာများကို ဆုပ်ကိုင်ရင်း စည်းလုံးညီညွတ်စွာ ရင်ဆိုင်နိုင်ရန် အသင့်ပြင်ထားဖို့ အထူးလိုအပ်နေချိန် ဖြစ်ပါသည်။ ။

Ref; Asiaweek, 1998

လွတ်လပ်ရေးလမ်းကြောင်း

၁၈၉၀ ခုနှစ် -မည်သို့သော ရာစုနှစ်ဖြစ်သနည်း။ အာရှ၏ နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေး၊ အမျိုးသားလွတ်မြောက်ရေးတိုက်ပွဲ ရာစုနှစ်ဖြစ်သည်။ ၁၈၈၅ ခုနှစ်တွင် မြန်မာဘုရင် သီပေါမင်းအား ဗြိတိသျှကိုလိုနီတို့က ဖမ်းဆီးပြီး အိန္ဒိယနိုင်ငံသို့ ပို့ဆောင်ခဲ့၏။ ၁၈၈၆ ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ ၁ ရက်နေ့မှ စ၍ မြန်မာနိုင်ငံကို ဗြိတိသျှကိုလိုနီအစိုးရပိုင် အိန္ဒိယတိုက်၏ လက်အောက်ခံနိုင်ငံအဖြစ် သွတ်သွင်းလိုက်သည်။ ထိုအချိန်မှစ၍ ဗမာ၊ မွန်၊ ရခိုင်၊ ကရင်၊ ရှမ်း၊ ချင်း၊ ကချင် စသည့် မြန်မာနိုင်ငံမှ လူမျိုးပေါင်းစုံတို့ ၏ ဗြိတိသျှကိုလိုနီဆန့်ကျင်ရေးတိုက်ပွဲများ ဆယ်စုနှစ် နှစ်ခုကြာမျှ ဖြစ်ပွားခဲ့၏။

၁၈၉၂ ခုနှစ် -ဖိလစ်ပိုင် တော်လှန်ရေးခေါင်းဆောင် ဘိုနီဖာစီအို (A.Bonifacio) သည် ကတီပူနန် (Katipunan) ခေါ် လွတ်လပ်ရေးအကျိုးဆောင်အဖွဲ့ကို စတင်ထူထောင်ခဲ့သည်။

၁၈၉၃-၁၉၀၇ ခုနှစ် -ထိုင်းနိုင်ငံအနေနှင့် မဲခေါင်မြစ်၏ အရှေ့ဘက်ကမ်းရှိနယ်မြေအားလုံးကို စာချုပ်အမျိုးမျိုးဖြင့် ပြင်သစ်တို့ ထံသို့ လွှဲပြောင်းပေးခဲ့ရသည်။

၁၈၉၄-၉၅ ခုနှစ် -တရုတ်-ဂျပန်စစ်ပွဲ ဖြစ်ပွားခဲ့သည်။ စစ်ရှုံးသော တရုတ်တို့က ထိုင်ဝမ်နယ်မြေကို ဂျပန်တို့ ထံ လွှဲပြောင်းပေးခဲ့ရသည်။

၁၈၉၆ ခုနှစ် -ဖိလစ်ပိုင်တော်လှန်ရေး စတင်ခဲ့သည်။ ။
အမျိုးသားအာဇာနည် ဂျူဆေရီဇော်ကို စပိန်တို့ က ကွပ်မျက်လိုက်သဖြင့် တော်လှန်အုံကြွမှု ပိုမိုအရှိန်အဟုန်ပြင်းထန်လာခဲ့၏။

၁၈၉၈ ခုနှစ် -ဇွန်လ ၁၂ ရက်နေ့တွင် ဖိလစ်ပိုင်မျိုးချစ်များက ဖိလစ်ပိုင်သမ္မတနိုင်ငံ ထူထောင်လိုက်ကြောင်း ကြေညာနိုင်ခဲ့ကြသည်။ ။ ၁၈၉၉ ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလတွင် ဖိလစ်ပိုင်လွတ်လပ်ရေး အခမ်းအနားကျင်းပခဲ့ကြ၏။

၁၈၉၈ ခုနှစ် -ဟောင်ကောင်မြောက်ပိုင်းနယ်မြေများကို ဗြိတိသျှကိုလိုနီအစိုးရအား တရုတ်တို့ က ၉၉ နှစ်ကြာမျှ အဓမ္မငှားရမ်းပေးလိုက်ရသည်။ ။

၁၉၀၀ခုနှစ် -တရုတ်အမျိုးသားများ ၏ အနောက်တိုင်းသားများကို ဆန့်ကျင်သည့် ဘောက်ဆာတော်လှန်ရေးကို အနောက်နိုင်ငံများက စုပေါင်းနှိမ်နင်းခဲ့ကြသည်။ ။

၁၉၀၄-၀၅ ခုနှစ် -ရုရှား-ဂျပန်စစ်ပွဲတွင် ရုရှားတို့ ကို အနိုင်တိုက်ပြီး နောက် ဂျပန်အင်အားကြီးနိုင်ငံ ဖြစ်လာခဲ့၏။

၁၉၀၅ ခုနှစ် -ကိုရီးယားကျွန်းဆွယ်သည် ဂျပန်တို့ ၏ ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ခံနယ်မြေ ဖြစ်လာခဲ့သည်။ ။

၁၉၀၉ ခုနှစ် -ထိုင်းနိုင်ငံနှင့် တွဲဆက်နေသည့် မလေးရှားနယ်မြေများကို ဗြိတိသျှတို့ လွှဲပေးခဲ့ရသည်။ ။

၁၉၁၀ ခုနှစ် - ကိုရီးယားကျွန်းဆွယ်ကို ဂျပန်တို့ သိမ်းပိုက်လိုက်တော့သည်။ ။

၁၉၁၂ ခုနှစ် -တရုတ်အင်ပါယာ၏ နောက်ဆုံးဘုရင် ပု

ရီကို ရာထူးမှ ဖယ်ရှားပစ်ခဲ့၏။

၁၉၁၃ ခုနှစ် -အိန္ဒိယကဗျာဆရာကြီး ရာဘင်ဒြာနသ် တဂိုး စာပေဆိုင်ရာနိဘယ်ဆု ချီးမြှင့်ခံခဲ့ရသည် ။

၁၉၁၉ ခုနှစ် -ကိုရီးယားပြည်သူများ ၏ မတ်လ ၁ ရက် လွတ်လပ်ရေးလှုပ်ရှားမှုကို ဂျပန်တို့ က ရက်စက်စွာ ချေမှုန်းနှိပ်ကွပ်ပစ်ခဲ့သည် ။

အိန္ဒိယနိုင်ငံ၊ အမရစ္စတာမြို့တွင် လက်နက်မဲ့ငြိမ်းချမ်းစွာ ဆန္ဒပြနေသည့် ပြည်သူလူထုကို ဗြိတိသျှအစိုးရက လက်နက်ဖြင့် ပစ်ခတ်သတ်ဖြတ်ခဲ့ကြ၏။ ဤအရေးအခင်းက အိန္ဒိယလွတ်လပ်ရေးတိုက်ပွဲ အရှိန်အဟုန်ကို မြှင့်တင်ပေးခဲ့သည် ။

၁၉၁၉ ခုနှစ် -ဗာဆိုင်းစာချုပ်၏ တရားမမျှတမှုများကို ဆန့်ကျင်ကန့်ကွက်သည့် တရုတ်ကျောင်းသား ပညာတတ်များ ၏ မေလ ၄ ရက်ဆန္ဒပြပွဲကြီး ပေါ်ပေါက်ခဲ့သည် ။

၁၉၂၀ ခုနှစ် -ကိုလိုနီအစိုးရ၏ တက္ကသိုလ်အက်ဥပဒေကို သပိတ်မှောက်သည့် ဆန္ဒပြပွဲကြီး မြန်မာနိုင်ငံ၊ ရန်ကုန်မြို့တွင် ဖြစ်ပွားခဲ့သည် ။ ဤလှုပ်ရှားမှုက မြန်မာတို့ ၏ နယ်ချဲ့ဆန့်ကျင်ရေးစိတ်ဓာတ်ကို လှုံ့ဆော်ပေးခဲ့သည် ။

၁၉၂၄ ခုနှစ် -မွန်ဂိုလီးယားပြည်သူ့သမ္မတနိုင်ငံကို တရားဝင် ထူထောင်နိုင်ခဲ့သည် ။

၁၉၂၆ ခုနှစ် -ဗီယက်နမ်နိုင်ငံတွင် ဗုဒ္ဓဘာသာ၊ ခရစ္စယာန်ဘာသာ၊ တောက်ဝါဒ၊ ကွန်ဖြူးရှပ်ဝါဒတို့ ကို ပေါင်းစပ်ထားသည့် ‘ကော်ဒိုင်း’ ဂိုဏ်းကို စတင်ဖွဲ့စည်းခဲ့သည် ။

၁၉၃၀ ခုနှစ် -အိန္ဒိယနိုင်ငံတွင် ဗြိတိသျှအစိုးရ၏ ‘ဆားခွန်’ ကိစ္စကို အကြောင်းပြု၍ ဂန္တီဦးဆောင်သည့် ‘ဆားတိုက်ပွဲ’ လူထုလှုပ်ရှားမှုကြီးပေါ်ပေါက်လာခဲ့သည်။ ။ မြန်မာနိုင်ငံတွင် တောင်သူလယ်သမားများ ၏ အခွန်အခ ဆင်းရဲဒုက္ခများကို အကြောင်းပြု၍ ဆရာစံခေါင်းဆောင်သည့် တောင်သူလယ်သမားများ ၏ ဗြိတိသျှအစိုးရအပေါ် လက်နက်ကိုင် ပုန်ကန်ဆန့်ကျင်မှုကြီးတစ်ရပ် ပေါ်ပေါက်လာခဲ့သည်။ ။

၁၉၃၁ ခုနှစ် -ဂျပန်တို့ က မန်ချူးရီးယားနယ်မြေကို သိမ်းပိုက်ပြီး မန်ချူးကို ရုပ်သေးအစိုးရ ထူထောင်ခဲ့သည်။ ။

၁၉၃၂ ခုနှစ် -ထိုင်းနိုင်ငံတွင် အာဏာသိမ်းမှုတစ်ရပ် ပေါ်ပေါက်ခဲ့ပြီး ဘုရင်စနစ်ကို ဖျက်သိမ်းခဲ့သည်။ ။

၁၉၃၇ ခုနှစ် -ဘေကျင်းမြို့တော်အနီးရှိ မာကိုပိုလို တံတားအရေးအခင်းကို အကြောင်းပြု၍ ဂျပန်နိုင်ငံက တရုတ်နိုင်ငံကို ကျူးကျော်တိုက်ခိုက်ခဲ့သည်။ ။

၁၉၃၈ ခုနှစ် -မြန်မာနိုင်ငံတွင် အင်္ဂလိပ်တို့ ၏ ဘီအိုစီ ကုမ္ပဏီကိုရေနံမြေအလုပ်သမားများက ဆန္ဒပြသပိတ်မှောက်မှုမှ စတင်၍ ရန်ကုန်၊ မန္တလေးမှ တက္ကသိုလ်ကျောင်းသားများ ရဟန်းပြည်သူများ အားလုံး ပါဝင်သည့် ၁၃၀၀ ပြည့်အရေးတော်ပုံကြီး ပေါ်ပေါက်ခဲ့သည်။ ။

၁၉၃၉ ခုနှစ် -ဆိုင်ယင်ပြည်ကို ထိုင်းနိုင်ငံအဖြစ် အမည်ပြောင်းလဲခဲ့ကြ၏။

၁၉၄၀-၄၅ ခုနှစ် -အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများအားလုံး ဂျပန်တို့ ၏ လက်အောက်သို့ ကျရောက်ခဲ့ရသည်။ ။

၁၉၄၁ ခုနှစ် -လွတ်လပ်ရေးအတွက်တိုက်ပွဲဝင်မည့် လ

က်ဝဲအင်အားစုများ ၏ ဗီယက်မင်းအဖွဲ့ချုပ်ကို ဗီယက်နမ်နိုင်ငံတွင် စတင်ထူထောင်ခဲ့သည်။ ။

၁၉၄၂ ခုနှစ် -အိန္ဒိယကို စွန့်လွှတ်၍ ဗြိတိသျှနိုင်ငံ ထွက်ခွာသွားရေး အကြမ်းဖက်လှုပ်ရှားမှုများ အိန္ဒိယ၌ ပေါ်ခဲ့၏။

၁၉၄၅ ခုနှစ် -ဟိရိုရှီးမားနှင့် နာဂါဆက်မြို့များ ပေါ်သို့ အမေရိကန်တို့ အနုမြူဗုံး ၂ လုံး ကြဲချပြီးနောက် ဂျပန်တို့ လက်နက်ချလိုက်သဖြင့် အာရှတွင် ဒုတိယကမ္ဘာစစ်ကြီး ပြီးဆုံးခဲ့၏။

၁၉၄၅ ခုနှစ် -ဩဂုတ်လ ၁၅ ရက်တွင် ဂျပန်တို့ လက်အောက်မှ လွတ်မြောက်လာသည့် ကိုရီးယားနိုင်ငံတွင် တောင်ပိုင်း (အမေရိကန်)နှင့် မြောက်ပိုင်း (ဆိုဗီယက်)ဟူ၍ နှစ်မျိုးကွဲပြားနေ၏။

၁၉၄၅ ခုနှစ် -မတ်လ ၂၇ ရက်နေ့တွင် စတင်ခဲ့သည့် မြန်မာတို့ ၏ ဖက်ဆစ်တော်လှန်ရေးကြီး ပြီးဆုံးခဲ့၏။

၁၉၄၅ ခုနှစ် -ဩဂုတ်လ ၁၇ ရက်နေ့တွင် အင်ဒိုနီးရှားအမျိုးသားခေါင်းဆောင်ကြီး ဆူကာနိုက လွတ်လပ်ရေးကြေညာလိုက်သဖြင့် ယခင်ကိုလိုနီဟောင်း ဒတ်ချ်တို့ နှင့် ဆက်လက်တိုက်ပွဲဝင်ခဲ့ရပြီး ၁၉၄၉ ခုနှစ်တွင် ကိုလိုနီဘဝမှ လွတ်မြောက်လာခဲ့၏။

၁၉၄၅ ခုနှစ် -ဗီယက်နမ်ဘုရင် 'ဘောင်ဒိုင်း' ရာထူးစွန့်လွှတ်လိုက်ပြီးနောက် စက်တင်ဘာလ ၂ ရက်နေ့တွင် တော်လှန်ရေးခေါင်းဆောင်ကြီး 'ဟိုချီမင်း' က လွတ်လပ်ရေး ကြေညာခဲ့၏။

၁၉၄၆ ခုနှစ် -ဇူလိုင်လ ၄ ရက်နေ့တွင် ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံသည် အမေရိကန်တို့ ထံမှ လွတ်လပ်ရေး ခွင့်ပြုရရှိခဲ့၏။

၁၉၄၇ ခုနှစ် -ဟိန္ဒူအိန္ဒိယနိုင်ငံနှင့် မူဆလင်ပါကစ္စတ

နံတို့ ၂ နိုင်ငံခွဲခြားလိုက်၏။ ပါကစ္စတန်နိုင်ငံက သြဂုတ်လ ၁၄ ရက်နေ့တွင် လွတ်လပ်ရေးကြေညာခဲ့ပြီး နောက်တစ်နေ့တွင် အိန္ဒိယမှ ကြေညာခဲ့၏။

၁၉၄၇ ခုနှစ် -မြန်မာ့လွတ်လပ်ရေးဖခင် ဗိုလ်ချုပ်အောင်ဆန်းအပါအဝင် အာဇာနည်ခေါင်းဆောင်ကြီးများ မသမာသူများ လက်ချက်ဖြင့် ကျဆုံးခဲ့ရ၏။

၁၉၄၈ ခုနှစ် -ဇန်နဝါရီ ၄ ရက်နေ့တွင် မြန်မာနိုင်ငံလွတ်လပ်ရေးရရှိခဲ့သည်။ ။

၁၉၄၈ ခုနှစ် -ဇန်နဝါရီ ၃၀ ရက်နေ့တွင် ဟိန္ဒူအစွန်းရောက်များ လက်ချက်ဖြင့် ဂန္ဒီ လုပ်ကြံသတ်ဖြတ်ခံခဲ့ရသည်။ ။

၁၉၄၈ ခုနှစ် -ဖေဖော်ဝါရီ ၄ ရက်နေ့တွင် သီဟို (ယခု သီရိလင်္ကာ) နိုင်ငံ ဗြိတိသျှတို့ ထံမှ လွတ်လပ်ရေး ရရှိခဲ့သည်။ ။

၁၉၄၈ ခုနှစ် -မလေးရှားပြည်ထောင်စု ပေါ်ထွန်းလာခဲ့သည်။ ။

၁၉၄၈ ခုနှစ် -ဆိုဗီယက်တို့ ကျောထောက်နောက်ခံပြုသော မြောက်ကိုရီးယားနှင့် အမေရိကန်တို့ ကျောထောက်နောက်ခံပြုသည့် တောင်ကိုရီးယားနိုင်ငံတို့ ကို တည်ထောင်လိုက်ကြသည်။ ။

၁၉၄၉ ခုနှစ် -တရုတ်ပြည်တွင်းစစ်တွင် အောင်ပွဲရခဲ့သော ကွန်မြူနစ်များက တရုတ်ပြည်သူ့သမ္မတနိုင်ငံကို ထူထောင်လိုက်ကြပြီး ချန်ကေရှီတ်မှာ ထိုင်ဝမ်သို့ ထွက်ပြေးခဲ့ရသည်။ ။

၁၉၅၀ ခုနှစ် - ၃ နှစ်ကြာ ကိုရီးယားစစ်ပွဲဖြစ်ခဲ့သည်။ ။ ကိုရီးယားကျွန်းဆွယ် တောင်မြောက် ၂ ပိုင်းကွဲလွဲသွား၏။

၁၉၅၂ ခုနှစ် -ဒုတိယကမ္ဘာစစ်နောက်ပိုင်း ဂျပန်နိုင်ငံအပေါ် အမေရိကန်၏ စိုးမိုးအုပ်ချုပ်မှု အဆုံးသတ်သွားခဲ့သည်။ ။

၁၉၅၃ ခုနှစ် -ကမ္ဘောဒီးယားနိုင်ငံနှင့် လာအိုနိုင်ငံတို့ကို ပြင်သစ်က လွတ်လပ်ရေးပေးခဲ့သည်။ ။

၁၉၅၄ ခုနှစ် -ဗီယက်နမ်နိုင်ငံတွင် ပြင်သစ်တို့ ၏ ဒိန်ဘင်ဖူးခံတပ်ကြီး ဗီယက်မင်းတို့ ၏ လက်တွင် ကျဆုံးခဲ့ပြီးနောက် ပြင်သစ်တို့ ဗီယက်နမ်တွင် ပါဝင်ပတ်သက်မှု အဆုံးသတ်သွားခဲ့သည်။ ။

၁၉၅၅ ခုနှစ် -အမေရိကန်တို့ ၏ ထောက်ခံမှုဖြင့် (တောင်) ဗီယက်နမ်သမ္မတနိုင်ငံကို ထူထောင်လိုက်သည်။ ။

၁၉၅၇ ခုနှစ် -ဩဂုတ်လ ၃၁ ရက်နေ့တွင် မလေးရှားနိုင်ငံ လွတ်လပ်ရေးရရှိခဲ့သည်။ ။

၁၉၅၉ ခုနှစ် -တိဗက်လူမျိုးတို့ ၏ အုံကြွမှုကို တရုတ်စစ်တပ်က ဖြိုခွဲပြီးနောက် ဒလိုင်းလားမား ထွက်ပြေးသွားခဲ့သည်။ ။

၁၉၆၂ ခုနှစ် -မြန်မာပြည်တွင် ဗိုလ်ချုပ်နေဝင်း၏ စစ်တပ်ကအာဏာသိမ်းပြီး မြန်မာဆိုရှယ်လစ်လမ်းစဉ်ကျင့်သုံးခဲ့ပါသည်။ ။

၁၉၆၃ ခုနှစ် -စင်္ကာပူ၊ ဆဘား၊ ဆာရာဝပ်ပြည်နယ်များ ပါဝင်သည့် မလေးရှားပြည်ထောင်စု ဖွဲ့စည်းခဲ့သည်။ ။

၁၉၆၄ ခုနှစ် -တိုကျိုမြို့တွင် အာရှတိုက်၏ ပထမဆုံး အိုလံပစ်ပွဲတော် ကျင်းပခဲ့သည်။ ။

၁၉၆၄ ခုနှစ် -တရုတ်ပြည်၏ ပထမဆုံး အနုမြူဗုံး ဖောက်ခွဲခဲ့သည်။ ။

၁၉၆၅ ခုနှစ် -ဩဂုတ်လ ၉ ရက်နေ့တွင် စင်္ကာပူနိုင်ငံ
သည် မလေးရှားပြည်ထောင်စုမှ ခွဲထွက်၍ လွတ်လပ်ရေးကြေညာခဲ့သ
ည်။ ။

၁၉၆၅ ခုနှစ် -ဗိုလ်ချုပ်ကြီး ဆူဟာတိုခေါင်းဆောင်သ
ည့် အင်ဒိုနီးရှားစစ်တပ်က စစ်တပ်၏ မအောင်မြင်သောအာဏာသိမ်းမှု
ကို ဖြိုခွင်း၍ အာဏာရယူခဲ့သည်။ ။ လက်ဝဲသမားဟု ယူဆရသူအများ
အပြားကို သုတ်သင်မှုများကြောင့် မင်းမဲ့တိုင်းပြည်ပမာ ဖြစ်ခဲ့ရသည်။ ။

၁၉၆၇ ခုနှစ် -အာဆီယံ အရှေ့တောင်အာရှနိုင်ငံများ
အဖွဲ့ကို ဘန်ကောက်မြို့တွင် ဖွဲ့စည်းခဲ့သည်။ ။

၁၉၇၁ ခုနှစ် -အိန္ဒိယ၏ ကျောထောက်နောက်ခံပြုမှုဖြ
င့် အရှေ့ပါကစ္စတန်နိုင်ငံ ခွဲထွက်ပြီး၊ ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နိုင်ငံ ထူထောင်ခဲ့သ
ည်။ ။ တတိယအကြိမ် အိန္ဒိယ-ပါကစ္စတန်စစ်ပွဲတွင် အိန္ဒိယတို့ အောင်ပွဲခံ
ခဲ့၏။

၁၉၇၂ ခုနှစ် -သီဟိုနိုင်ငံကို သီရိလင်္ကာနိုင်ငံသို့
အမည်ပြောင်းခဲ့၏။

၁၉၇၅ ခုနှစ် -ခမာနီတပ်များ ဖန္ဒမ်းပင်မြို့တော်ကို သိ
မ်းပိုက်ခဲ့ကြ၏။ ထို့နောက် ‘စိတ်ကူးယဉ်စိုက်ပျိုးရေးနိုင်ငံ’ ထူထောင်
ရေးအတွက် မျိုးတုံးစစ်ပွဲများ ဆင်နွှဲခဲ့ကြ၏။

၁၉၇၅ ခုနှစ် -တောင်ဗီယက်နမ်မြို့တော် ဆိုင်ဂုံမြို့ ကွ
န်မြို့နယ်များ လက်ထဲသို့ ကျရောက်သွားခဲ့ပြီး ဗီယက်နမ်နိုင်ငံ ပေါင်းစ
ည်းသွားခဲ့၏။

၁၉၇၅ ခုနှစ် -လာအိုနိုင်ငံတွင် ကွန်မြူနစ်နှင့် ပတ်သ

က်သောသူများ အာဏာရသွားခဲ့၏။ လာအိုပြည်သူ့ဒီမိုကရက်တစ်သမ္မတနိုင်ငံကို တရားဝင်ထူထောင်လိုက်သည် ။

၁၉၇၆ ခုနှစ် -ဆိုဗီယက်ယူနီယံက အာဖဂန်နိုင်ငံကို ကျူးကျော်သိမ်းပိုက်လိုက်သည် ။

၁၉၈၀ ခုနှစ် -တောင်ကိုရီးယားနိုင်ငံ ကွမ်ဂျူးမြို့တွင် ပေါ်ပေါက်ခဲ့သည့် ဒီမိုကရေစီလှုပ်ရှားမှုကို စစ်တပ်က နှိပ်ကွပ်ဖြိုခွင်းခဲ့၏။

၁၉၈၃ ခုနှစ် -ဖိလစ်ပိုင်အတိုက်အခံခေါင်းဆောင် ‘နီနိုင်း အကိုနို’ မနီလာမြို့တော်တွင် လုပ်ကြံသတ်ဖြတ်ခံခဲ့ရသည် ။

၁၉၈၄ ခုနှစ် -၁၉၉၇ ခုတွင် ဟောင်ကောင်ကို တရုတ်ပြည်သို့ ပြန်လည်လွှဲပြောင်းပေးအပ်ရန် ဘေဂျင်းနှင့် လန်ဒန်တို့ သဘောတူစာချုပ်ချုပ်ဆိုခဲ့ကြသည် ။

၁၉၈၆ ခုနှစ် -ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံတွင် အာဏာရှင်မားကိုစ်ကို ‘ပြည်သူ့အာဏာ’ ဖြင့် ဖြုတ်ချလိုက်ပြီး ဒီမိုကရေစီစနစ်ကို ပြန်လည်ထူထောင်ထိန်းသိမ်းနိုင်ခဲ့သည် ။

၁၉၈၆ ခုနှစ် -ဗီယက်နမ်နိုင်ငံသည် ‘စီးပွားရေးပြုပြင်ပြောင်းလဲရေး’ မူဝါဒ ချမှတ်မှတ်တိုင်ထူခဲ့သည် ။

၁၉၈၇ ခုနှစ် -ထိုင်ဝမ်နိုင်ငံကို ၃၈ နှစ်ကြာ ပြဋ္ဌာန်းခဲ့သည့် ‘မာရှယ်လော (စစ်အုပ်ချုပ်ရေး)’ ဥပဒေကို ပြန်လည်ရုပ်သိမ်းခဲ့သည် ။

၁၉၈၇ ခုနှစ် -တောင်ကိုရီးယားနိုင်ငံတွင် ပြည်လုံးကျွတ်ဆန္ဒပြပွဲကျင်းပ၍ အာဏာရှင်ချန်ဒူးဝှမ်ကို ဖြုတ်ချပြီး၊ သမ္မတရွေး

ကောက်ပွဲ ကျင်းပနိုင်ခဲ့သည်။ ။

၁၉၈၈ ခုနှစ် -မြန်မာနိုင်ငံတွင်
ဒီမိုကရေစီအရေးအခင်းကြီး ပေါ်ပေါက်ပြီးနောက် တပ်မတော်မှ အာ
ဏာသိမ်းကာ နဝတအစိုးရအဖွဲ့ဖွဲ့စည်းခဲ့သည်။ ။

၁၉၈၈ ခုနှစ် -ပါကစ္စတန် စစ်အာဏာရှင် ဇီယာ-အူ-ဟ
တ် လေယာဉ်ပျက်ကျ သေဆုံးပြီးနောက် ရွေးကောက်ပွဲများ ကျင်းပလာ
နိုင်ခဲ့သည်။ ။

၁၉၈၉ ခုနှစ် -ဘေဂျင်းမြို့တော် ထင်အန်မင်ရင်ပြင်တွ
င် ကျောင်းသားဆန္ဒပြပွဲများ အကြီးအကျယ်ဆင်နွှဲပြီး ‘လစ်ဘာတီ’ လွ
တ်လပ်ရေးရပ်တုကို ထူထောင်ခဲ့သဖြင့် တရုတ်စစ်တပ်က ဖြိုခွင်းနှိမ်န
င်းခဲ့သည်။ ။

၁၉၈၉ ခုနှစ် -မူဂျာဟေဒင်များ နှင့် ဆယ်နှစ်ကြာမျှ စစ်
ပွဲဆင်နွှဲပြီးနောက် အာဖဂန်နိုင်ငံမှ ဆိုဗီယက်တပ်များ ဆုတ်ခွာပေးခဲ့ရ
သည်။ ။

၁၉၉၀ ခုနှစ် -ဆန္ဒပြပွဲများ အဆက်မပြတ် ဆင်နွှဲပြီး
နောက် မွန်ဂိုလီးယားအစိုးရ အာဏာကိုစွန့်လွှတ်ကာ
ရွေးကောက်ပွဲများ ကျင်းပပေးခဲ့ရသည်။ ။

၁၉၉၀ ခုနှစ် -နီပေါနိုင်ငံတွင် လူထုဒီမိုကရေစီဆန္ဒပြပွဲ
များ ပေါ်ပေါက်ပြီးနောက် နိုင်ငံရေးပါတီများ အပေါ် ကန့်သတ်ချက်များ
ကို ရုပ်သိမ်းခဲ့ရသည်။ ။

၁၉၉၀ ခုနှစ် -မြန်မာနိုင်ငံတွင် ရွေးကောက်ပွဲများ
ကျင်းပပြီးနောက် အတိုက်အခံ ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည်၏ NLD ပါတီက

တစ်ပြည်လုံးတွင် အနိုင်ရခဲ့သည် ။ နောက်နှစ် ၁၉၉၁ တွင် ဒေါ်အောင်ဆန်းစုကြည် နိဘယ်ဆုရရှိခဲ့သည် ။

၁၉၉၀ ခုနှစ် -ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်နိုင်ငံတွင် တစ်ပြည်လုံးအုံကြွဆန္ဒပြပွဲများ ဖြစ်ပွားပြီးနောက် စစ်အာဏာရှင်အာရှတ် ရာထူးမှ ဆင်းပေးခဲ့ရသည် ။

၁၉၉၂ ခုနှစ် -ဘန်ကောက်မြို့တော်တွင် ပြည်သူလူထု၏ ဒီမိုကရေစီရေးလှုပ်ရှားမှုများကို သွေးကြောင်းစီးအောင် သတ်ဖြတ်ဖြိုခွင်းပြီးနောက် ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခဲ့ခြင်းမရှိသည့် ဝန်ကြီးချုပ် ဗိုလ်ချုပ်ကြီးဆူချင်ဒါကရာပရာယွန်း ရာထူးမှ ဖယ်ရှားခံခဲ့ရသည် ။

၁၉၉၆ ခုနှစ် -လီတိန်ဟွေ့သည် ထိုင်ဝမ်၏ ပထမဆုံး ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံရသည့် သမ္မတဖြစ်လာခဲ့သည် ။

၁၉၉၇ ခုနှစ် -ဟောင်ကောင်ကျွန်းအပေါ် ဗြိတိသျှတို့၏ အုပ်စိုးမှုမှာ အဆုံးသတ်သွားခဲ့သည် ။ တရုတ်နိုင်ငံ၏ အထူးအုပ်ချုပ်ရေးဒေသ ဖြစ်လာခဲ့သည် ။

၁၉၉၉ ခုနှစ် -မကာအိုကျွန်းတို့ သည် တရုတ်ပြည်သို့ ပြန်လည်လွှဲပြောင်းပေးရန် စီစဉ်ခဲ့ကြသည် ။

အီမီလီယို အဂ္ဂီနယ်လ်ဒို (Emilio Aguinaldo)
ဖိလစ်ပိုင်

အဂ္ဂီနယ်လ်ဒို၏ ကိုယ်ရေးအကျဉ်း

-၁၈၆၉ ခုနှစ်၊ မတ်လ ၂၂ ရက်နေ့တွင် ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ မြို့တော် မနီလာတောင်ဘက်ရှိ ကဝစ်မြို့၌ ဖွားမြင်ခဲ့သည် ။

-၁၈၉၅ ခုနှစ်တွင် ကတီပူနန် (Katipunan) တော်လှန်ရေးအဖွဲ့တွင် ပါဝင်ခဲ့သည်။ ။

-၁၈၉၇ ခုနှစ်နောက်ပိုင်းတွင် ဟောင်ကောင်ကျွန်းသို့ ပြည်နှင်ဒဏ် ပေးခံရသည်။ ။

-၁၈၉၈ ခုနှစ် မေလနှင့် ဇွန်လများ တွင် စပိန်ကိုလိုနီတို့ ကို ချေမှုန်း သုတ်သင်ခဲ့သည်။ ။ ထိုနှစ် ဇွန်လ ၁၂ ရက်နေ့တွင် ပထမဆုံး ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံလွတ်လပ်ရေးကို ကြေညာခဲ့သည်။ ။

- ၁၉၀၁ ခုနှစ်တွင် အစားထိုးဝင်ရောက်လာသော အမေရိကန်တပ်များ ၏ ဖမ်းဆီးခြင်းခံရသည်။ ။

- ၁၉၆၄ ခုနှစ်၊ ဖေဖော်ဝါရီလ ၆ ရက်နေ့တွင် ကွယ်လွန်ခဲ့သည်။ ။

၁၈၉၈ ခုနှစ် မေလနှင့် ဇွန်လတွင် ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ မြို့တော်မနီလာ၊ လူဇန်ကျွန်းနှင့် ဝိဇယ (Visayas) ကျွန်းများ တစ်ဝိုက်၌ စပိန်တပ်ဖွဲ့များ ကို တိုက်ခိုက်နှိမ်နင်းပြီးနောက် အဂ္ဂိနယ်လ်ဒိုသည် ဖိလစ်ပိုင်တောင်လှန်ရေးအစိုးရတစ်ရပ်ကို ဖွဲ့စည်းခေါင်းဆောင်ခဲ့သည်။ ။ ဇွန်လ ၁၂ ရက်နေ့တွင် မနီလာမြို့တောင်ဘက် ကဝင်မြို့ရှိ သူ၏ နေအိမ်ပြတင်းပေါက်မှ နေ၍ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ လွတ်လပ်ရေးကြေညာစာတမ်းကို ဖတ်ကြားအတည်ပြုလိုက်သည်။ ။ တစ်ချိန်တည်းတွင် အဂ္ဂိနယ်လ်ဒို၏ လမ်းညွှန်ချက်အရ ဖိလစ်ပိုင်အမျိုးသားအလံကို လွှင့်ထူလိုက်ကြပြီး ပထမဆုံးသော ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံတော်သီချင်းကို သီဆိုတီးမှုတ်လိုက်ကြသည်။ ။

၁၉၈၈ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ ၂၃ ရက်နေ့တွင် သူမ၏ အသက် ၃၀ ပြည့်ရန် နှစ်လအလိုမှာ ပင် အဂ္ဂိနယ်လ်ဒိုကို ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ ပထမဆုံးသမ္မ

တကြီးအဖြစ် ခန့်အပ်ကြောင်း ကြေညာလိုက်သည် ။
တစ်ဆက်တည်းမှာ ပင် သူဦးစီးကျင်းပခဲ့သော ဖိလစ်ပိုင်ကွန်ဂရက်လွှတ်တော်ကြီးက ပထမဆုံးသော ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံအခြေခံဥပဒေကို အတည်ပြုပြဋ္ဌာန်းပေးလိုက်သည် ။ သို့ဖြင့် အာရှတိုက်၏ ပထမဆုံးသော ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံအခြေခံဥပဒေအရ ဖွဲ့စည်းထူထောင်လိုက်သော သမ္မတနိုင်ငံတစ်ခု ပေါ်ထွန်းလာတော့သည် ။ ဤဖြစ်ရပ်က အခြားသော အာရှနိုင်ငံများကိုလည်း လွတ်လပ်ရေးအတွက် လုံးပန်းတိုက်ခိုက်ကြရန် စေ့ဆော်လမ်းပြပေးခဲ့သည် ။

ဖိလစ်ပိုင်တို့ သည် ကမ္ဘာ့အင်အားကြီးနိုင်ငံတစ်နိုင်ငံဖြစ်သော စပိန်တို့ ကို ဖြိုဖျက်နှိမ်နင်းနိုင်ခဲ့ပြီ။ သို့သော် မကြာမီ အခြားသော နယ်ချဲ့အင်အားကြီးနိုင်ငံတစ်နိုင်ငံနှင့် အစွဲနယ်လ်ဒို ရင်ဆိုင်ရပြန်သည် ။ ဌင်းမှာ စပိန်တို့ နေရာကို အစားထိုးဝင်ရောက်လာသော အမေရိကန်ပြည်ထောင်စုပင်ဖြစ်တော့သည် ။ အစွဲနယ်လ်ဒိုလည်း မဆုတ်မနစ်သောလုံ့လဖြင့် ရန်သူကိုပြန်လည်တုံ့ပြန် ရင်ဆိုင်တိုက်ခိုက်ရန် သမ္မတအဖြစ်မှ ပြောက်ကျားသူပုန်ခေါင်းဆောင်အဖြစ်သို့ အသွင်ကူးပြောင်း လှုပ်ရှားသွားခဲ့ရ၏။

အစွဲနယ်လ်ဒိုကို မနီလာမြို့တောင်ဘက် ကဝင် (awit) မြို့လေးတွင် ၁၈၆၉ ခုနှစ် မတ်လ ၂၂ ရက်နေ့က မွေးဖွားခဲ့ခြင်းဖြစ်သည် ။ ကဝင်မြို့တော်ဝန်အဖြစ် အကြိမ်ကြိမ်အရွေးခံခဲ့ရသော ကားလို့ စ်အစွဲနယ်လ်ဒို၏ သားသမီး ၈ ယောက်အနက် သတ္တမမြောက်ဖြစ်သည် ။ အစွဲနယ်လ်ဒိုမိသားစုမှာ ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်များ ဖြစ်ကြ၏။ ၁၈၉၅ ခုနှစ် ဇန်နဝါရီလ ၁ ရက်နေ့တွင် မူ သားဖြစ်သူ အီမီလီယိုကိုယ်တိုင် မြို့တော်ဝန်အဖြစ် ရွေးကောက်တင်မြှောက်ခံခဲ့ရသည် ။ ထိုသို့ မြို့တော်ဝန်အရွေးခံရသည့်သူမှာ ပင် အီမီလီယိုသည်

အမျိုးသားရေးစိတ်ဓာတ်ပြင်းထန်သူများ စုစည်းရာ Freemasonry အဖွဲ့
ထဲသို့ ဝင်ရောက်ခဲ့၏။ ထိုနှစ် ဧပြီလတွင် မူ ဖိလစ်ပိုင်အမျိုးသားတော်
လှန်ရေးမီးရှူးတိုင်ကို စတင်ထွန်းညှိပေးမည့် ကတီပူနမ် (Katiunum)
လျှို့ဝှက်ဂိုဏ်းဝင်တစ်ဦး ဖြစ်လာခဲ့၏။ ထိုစဉ်က အဂ္ဂိနယ်လ်ဒိုမှာ အသ
က် ၂၆ နှစ်မျှသာ ရှိသေးသည် ။

မူလက အဂ္ဂိနယ်လ်ဒိုသည် ကတီပူနမ်ဂိုဏ်းကြီး၏ ခေါင်းဆောင်အ
င်ဒရေဘိုနီဖာစီယို (Andre Bonifacio) ၏ ဦးစီးရှေ့ဆောင်မှုကို ခံယူလို
က်ပါခဲ့၏။ သို့သော် ၁၈၉၇ ခုနှစ်ဦးပိုင်းသို့ ရောက်သောအခါ ဂိုဏ်းခွဲ
ထောင်မှု သီးခြားလက်နက်ကိုင် လျှို့ဝှက်ဖွဲ့စည်းထားမှုတို့ဖြင့် ဘိုနီဖာစီ
ယိုကို အဂ္ဂိနယ်လ်ဒိုဦးဆောင်သော တော်လှန်ရေးအစိုးရက အရေးယူကွ
ပ်မျက်ခဲ့၏။ မည်သို့ပင်ဆိုစေ ဘိုနီဖာစီယိုအား ဤသို့ ကွပ်မျက်အရေး
ယူလိုက်မှုမှာ အငြင်းပွားစရာ ပြဿနာတစ်ခုဖြစ်လာခဲ့ရသည် ။ ဤကြ
မ္မာငင်သော အရေးအခင်းမတိုင်မီအထိမူ သူတို့ နှစ်ဦးသာ အဓိကခေါင်း
ဆောင် ဖြစ်ခဲ့ကြသည် ။ ၁၈၉၆ ခုနှစ် ဩဂုတ်လတွင် စတင်ခဲ့သည့်
တော်လှန်ရေးဆင်နွှဲရန် ဆုံးဖြတ်ချက်တစ်ခုလုံးကို ဦးဆောင်ချမှတ်ခဲ့သူ
မှာ ဘိုနီဖာစီယိုသာ ဖြစ်၏။ သို့သော် ထိုစဉ်က ပိုမိုကောင်းမွန်ခေတ်မီသ
ည့် လက်နက်များ တပ်ဆင်ထားသော စပိန်စစ်တပ်၏
ပြန်လည်ခုခံတွန်းလှန်တိုက်ခိုက်မှုကြောင့် မနီလာထိုးစစ်မှာ ရှုံးနိမ့်ခဲ့ရ
သည် ။

အခြားတစ်ဖက်တွင် မူ အဂ္ဂိနယ်လ်ဒို၏ မနီလာထိုးစစ်မှာ အောင်မြ
င်အနိုင်ရလိုက်သည် ။ တစ်ချိန်တည်းတွင် အဂ္ဂိနယ်လ်ဒိုမှာ စပိန်တို့
အား နှိမ်နင်းပစ်နိုင်စွမ်းရှိသည့် တပ်မှူးကြီးအဖြစ် အများ ၏ လေးစား
အသိအမှတ်ပြုမှုကို ရရှိသွားတော့သည် ။ ထိုနှစ်
စက်တင်ဘာလအတွင်းမှာ ပင် ကဝစ်နယ်ပယ်တစ်ခုလုံး လွတ်မြောက်

သွားခဲ့ပြီ။ သို့ဖြင့် ၁၈၉၆ ခုနှစ် အောက်တိုဘာလတွင် အောင်ပွဲဆိုင်ရာများကို သုံးသပ်စိစစ်ကာ အဂ္ဂိနယ်လ်ဒိုက ကဝစ်ဒေသ လွတ်မြောက်မှုကို ကြေညာအတည်ပြုခဲ့သည်။ ။ ယင်းသို့ကြေညာရာတွင် ကဝစ်ဒေသလွတ်မြောက်မှုမှာ ပင် ကျေနပ်ရောင့်ရဲမနေဘဲ ဖိလစ်ပိုင်တစ်နိုင်ငံလုံး လွတ်လပ်ရေးအတွက် ဆက်လက်ကြိုးပမ်းကြရန် လိုအပ်ကြောင်း ထည့်သွင်းပြောကြားသွားခဲ့သည်။ ။ ထို့ပြင် လွတ်လပ်သောဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံကို ကမ္ဘာ့အဆင့်အတန်းမီ အခြားနိုင်ငံကြီးများ နှင့် တန်းတူညီမျှအောင် ကြိုးပမ်းရန် တိုက်တွန်းခဲ့သည်။ ။ တစ်ဆက်တည်းတွင် ဌင်းတို့ တော်လှန်ရေး၏ တရားမှန်ကန်သော လမ်းကြောင်းအတိုင်း အခြားနိုင်ငံများ လည်း လွတ်မြောက်ရေးရအောင် တိုက်ပွဲဝင်ကြရန် အားပေးနှိုးဆော်ခဲ့သည်။ ။ ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံဆိုရာ၌ မှတ်စလင်များ နေထိုင်ကြသည့် မင်ဒါနာအိုကျွန်းပါ ပါဝင်ကြောင်း ဌင်း၏ အယူအဆကိုပါ ရှင်းပြခဲ့သည်။ ။ ၁၈၉၉ ခုနှစ်တွင် မတူသော ဘာသာရေးယုံကြည်ကိုးကွယ်မှုအားလုံးကို ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံတွင် လေးစားတန်ဖိုးထားအသိအမှတ်ပြုမည်ဖြစ်ကြောင်း ဆိုလိုစော်ဘွား (Sultan of Solo) ထံသို့ သူက စာရေးသား ကတိကဝတ်ထားခဲ့သည်။ ။

စပိန်တို့ နှင့် တော်လှန်ရေးအင်အားစုများ အကြား ဖြစ်ပွားခဲ့သော စစ်ပွဲမှာ ရေရှည်လက္ခဏာဆောင်သည့်အခါ နှစ်ဦးနှစ်ဖက်က စစ်ရပ်စဲရေးစာချုပ်တစ်ရပ်ကို ချုပ်ဆိုကာ သဘောတူလက်မှတ်ရေးထိုးလိုက်ကြသည်။ ။ ထိုစာချုပ်ပါ သဘောတူညီချက်အရ အဂ္ဂိနယ်လ်ဒိုခမျာ ဟောင်ကောင်ကျွန်းသို့ ပြည်နှင့်ဒဏ်ပေးခံလိုက်ရသည်။ ။ ထိုစဉ်က သူသည် လွတ်လပ်ရေးအတွက် ဆက်လက်တိုက်ပွဲဝင်ရန်ကိုသာ အာရုံစူးစိုက် စဉ်းစားနေခဲ့သည်။ ။ စပိန်နှင့် အမေရိကန်တို့ အကြား စစ်ပွဲတစ်ရပ် ပေါ်ပေါက်လာသည့်အခါ အမေရိကန်တို့ ၏ ကျောထောက်

နောက်ခံပြုပြင်မှုဖြင့် လွတ်လပ်ရေးအတွက် စကားပြောရန် အခွင့်အလမ်းပေါ် လာပြီဟူ၍ သူက ယူဆမိခဲ့သည်။ ။ အဂ္ဂိနယ်လ်ဒိုက နယ်ချဲ့အင်အားကြီးတစ်နိုင်ငံကို တော်လှန်ပုန်ကန်ခဲ့သော အမေရိကန်နိုင်ငံအနေနှင့် အခြား လွတ်လပ်ရေးကို ချစ်မြတ်နိုးသော နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံအပေါ် ကိုလိုနီကျွန်ပြုလိမ့်မည်ဟု မယူဆခဲ့ပေ။

သို့သော် ၁၈၉၉ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလသို့ ရောက်သည့်အခါ ဖိလစ်ပိုင်နှင့် အမေရိကန်တို့ အကြား စစ်ပွဲတစ်ရပ် ပေါ်ပေါက်လာခဲ့ပြီး အဂ္ဂိနယ်လ်ဒိုကိုယ်တိုင်လည်း လူဇန်ကျွန်းမြောက်ပိုင်းသို့ ဆုတ်ခွာလာခဲ့ရသည်။ ။ ၁၉၀၁ ခုနှစ်သို့ရောက်သောအခါ အဆိုပါကျွန်းပေါ်မှာ ပင် ဗိုလ်ချုပ်ကြီး ဖရက်ဒရစ်ဖန်စတန် (Frederick Funston) ကိုယ်တိုင်က အဂ္ဂိနယ်လ်ဒိုသည် ‘ဂုဏ်သိက္ခာကြီးမားသည့် ဦးတည်ရည်ရွယ်ချက်ရှိသူ’၊ ‘ထူးချွန်ရှားပါးလှသည့် အရည်အချင်းရှိသူ’၊ ‘လူသားဆန်လှသည့် ဗီဇစိတ်ပြင်းထန်သူ’ စသဖြင့် မှတ်ချက်ချ ရေးသားမှတ်တမ်းတင်ခဲ့၏။ သူ၏ဤအရည်အချင်းများက ဒေသစွဲစိတ်ကြီးမားသော၊ ဂိုဏ်ဂနသင်းကွဲစိတ် ပြင်းထန်သော ဖိလစ်ပိုင်ပြည်သူတစ်ရပ်လုံး သူ၏ နောက်သို့လိုက်ပါလာရန် ဆွဲဆောင်နိုင်ခဲ့ခြင်းဖြစ်သည်။ ။ အဂ္ဂိနယ်လ်ဒိုသည် ဖိလစ်ပိုင်ပြည်သူများကို သူတို့ ၏ ဘဝ၊ သူတို့ ၏ မိသားစု၊ သူတို့ နယ်မြေထက်ကျော်လွန်ကာ စွန့်လွှတ်တိုက်ပွဲဝင်လာအောင် စည်းရုံးဆွဲဆောင်နိုင်စွမ်းရှိသူ ရှားပါးလှသည့်ခေါင်းဆောင်မျိုးထဲမှ တစ်ဦးသာဖြစ်သည်။ ။

အဂ္ဂိနယ်လ်ဒို၏ လွတ်မြောက်သော၊ လွတ်လပ်သော ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံပေါ်ထွန်းရေးအတွက် မဆုတ်မနစ်သောဇွဲလုံ့လဖြင့် လုံးပန်းအားထုတ်မှုမှာ သက်တမ်း ၄၈ နှစ်တိုင်ကြာမြင့်ခဲ့သည့် အမေရိကန်တို့ ၏ အုပ်စိုးမှုတစ်လျှောက်အတွင်း တစိုးတစီမျှ မှေးမှိန်လျော့ကျသွားခြင်း မရှိခဲ့ပါ။ ။ လုံးဝလွတ်လပ်ရေးချက်ချင်းပေးရန် တောင်းဆိုခဲ့ကြသည့် နိုင်ငံရေးအင်

အားစုများကို သူကိုယ်တိုင် အထိခိုက်အနစ်နာခံ၍ အဆက်မပြတ် အားပေးထောက်ခံခဲ့သည်။ ။ လွတ်မြောက်ရေးအတွက် တိုက်ပွဲဝင်ခဲ့သူအပေါင်း ရဲဘော်ဟောင်းမှန်သမျှကို အားပေးကူညီခဲ့၏။ အမေရိကန်၊ ဂျပန်နှင့် အခြားနိုင်ငံများ စွာမှ သူ၏ ပြိုင်ဘက်ဟောင်းများ အပါအဝင် လာရောက်လည်ပတ်သူမှန်သမျှကို နွေးထွေးလှိုက်လှဲစွာ ကြိုဆိုခဲ့သည်။ ။

၁၉၁၉ ခုနှစ်အတွင်း အမေရိကန်တို့ က ဖိလစ်ပိုင်အလံကို လွှင့်ထူသုံးစွဲခွင့်ပြုလိုက်သည့်အခါ တော်လှန်ရေးကာလနှင့် လွတ်လပ်ရေးကြေညာချိန်က အသုံးပြုခဲ့သော အရောင်များ ဖြင့် အစွိနယ်လ်ဒိုက ကဝစ်မြို့ရှိ သူ၏ အိမ်ကို ခြယ်သသုတ်လိမ်းလိုက်ရာ ထူးခြားထင်ရှားသည့် သမိုင်းဝင်အဆောက်အဦ ဖြစ်သွားတော့သည်။ ။ ၁၉၄၆ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ ၄ ရက်နေ့တွင် နောက်ဆုံးကိုလိုနီဝါဒများ ဖိလစ်ပိုင်မှ ထွက်ခွာသွားသဖြင့် လွတ်လပ်ရေးအောင်ပွဲသဘင် ဆင်ယင်ကျင်းပသည့်အခါ လူထုချီတက်ပွဲတွင် အစွိနယ်လ်ဒိုကိုယ်တိုင် ဖိလစ်ပိုင်အလံကို ကိုင်စွဲ၍ ဦးဆောင်ချီတက်ခဲ့သည်။ ။

သို့သော် အစွိနယ်လ်ဒို၏ ဝမ်းမြောက်ဂုဏ်ယူမှုအရှိဆုံးအချိန်များမှ ၁၉၆၂ ခုနှစ်သို့တိုင်မှ သာ ရောက်ရှိလာတော့သည်။ ။ ထိုစဉ်က အမေရိကန်စစ်တပ်များ ၏ ဒုတိယကမ္ဘာစစ်အတွင်းက ထိုးစစ်ဆင်တိုက်ခိုက်မှုများကြောင့် ဆုံးရှုံးခဲ့ရသော အပျက်အစီးများ အတွက် ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံက စစ်လျော်ကြေးပေးရန် တင်ပြတောင်းခံခဲ့သည်။ ။ ယင်းကို အမေရိကန်အစိုးရက လက်မခံပယ်ချလိုက်သည့်အခါ သမ္မတကြီး ဒိုင်အိုစ်ဒါဒိုမဂ္ဂပါဂါ (Diosdado Macapagal) က ဖိလစ်ပိုင်လွတ်လပ်ရေးနေ့ကို ဇူလိုင်လ ၄ ရက်နေ့မှ ဇွန်လ ၁၂ ရက်နေ့သို့ ပြောင်းလဲကြောင်း ကြေညာလိုက်တော့သည်။ ။ ထိုနေ့မှာ ကဝစ်မြို့နေအိမ်မှ အစွိနယ်လ်ဒို လွတ်လပ်ရေးကြေညာစာတမ်းကို ထုတ်ပြန်ကြေညာခဲ့သော နေ့ရက်ပင်

ဖြစ်တော့သည်။ ။ သို့ဖြင့် ၁၉၆၃ ခုနှစ်တွင် ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံ၏ ၆၄ နှစ်မြောက် လွတ်လပ်ရေးနေ့ချီတက်ပွဲကြီး ကျင်းပသောအခါ သေကောင်ပေါင်း လဲဝေဒနာဖြင့် အိပ်ရာထဲလဲနေသူ အစွဲနယ်လ်ဒိုကိုယ်တိုင် ပါဝင်ဆင်နွှဲခဲ့သည်။ ။

နောက်တစ်နှစ်ဖြစ်သော ၁၉၆၄ ခုနှစ် ဖေဖော်ဝါရီလ ၆ ရက်နေ့တွင် အသက် ၉၅ နှစ်ရှိနေပြီဖြစ်သော ဖိလစ်ပိုင်လွတ်လပ်ရေးဖခင် အမျိုးသားခေါင်းဆောင်ကြီး အစွဲနယ်လ်ဒို ကွယ်လွန်အနိစ္စရောက်ခဲ့သည်။ ။

မူရင်းဆောင်းပါးရှင်

-ဆီဇာဝိရာတ (Caesar Virata)

-အစွဲနယ်လ်ဒို၏ မြေးဖြစ်သူ

-၁၉၈၁ ခုမှ ၁၉၈၆ ခုအထိ ဖိလစ်ပိုင်ဝန်ကြီးချုပ်လုပ်ခဲ့သူ
